

РОЗДІЛ 1

Субота, 2 листопада 1918 року

ПОЛІН

«Але я не хочу заміж», — подумала вона.

Лист випав із її рук на підлогу. Виведені дядьковим акуратним почерком ієрогліфи контрастували з її внутрішнім сум'яттям. Полін не нахилилася підняти листа. Втупилася в аркуш, мов у гадину, — змію чи отруйного павука на паркеті.

Тепер її доля в руках дядькової Першої Дружини.

Першої Дружини, яка не хотіла приймати її в домі. Першої Дружини, яка, побачивши Полін, завжди кривилася.

Дядько періодично грозився написати Першій Дружині в Шанхай, аби та влаштувала Полін шлюб, але з огляду на його забудькуватість словами все й обмежувалося. Досі. Поки він не поїхав у Китай на похорон дідуся Дена. Там уже згадав, що треба попрохати Першу Дружину знайти сваху для Полін — позашлюбної дочки його покійного брата.

Полін перевела погляд у куток, де стояла висока ваза. На лискучій поверхні зображувалася сцена з відомої фольклорної легенди про леді Чан О, яка вирвалася від жорстокого

чоловіка. Вітер розвіває її вбрання. Вона здіймається у нічне небо до місяця в повні. Піднятою правою рукою вказує шлях. Порцелянова жінка лине до порцелянового місяця.

Полін защеміло в грудях і забило подих. Вона розчахнула вікно кабінету, не переймаючись холодним листопадним вітром, що стиснув горло і здув папери з письмового столу. Вихилилася, наскільки дозволяли ковані віконні ґратки, і впустила в себе любий серцю гамір рю де Лісбон. Шофери вантажівок із доставкою нетерпляче сигналізували, дві жінки сміючись ішли вулицею; за ними дріботіли діти, щебечучи, мов горобчики. Вуличні ліхтарі, що обдарували Париж репутацією «міста світла», мерехтіли на тлі призахідного сонця. Нарешті Полін вдихнула на повні груди, насолоджуючись пахощами свіжої випічки: у бістро на розі готували вечірнє меню.

Дівчина підійшла до стільця, провела пальцем по полірованому столику з палісандрового дерева і поклала на лакованій підставці дядькові пензлики для письма. Серце трохи вгамувалося. Полін нахилилася позбирати з підлоги роздмухані вітром папери. Поклала їх на стіл і притиснула мармуровим преспап'є.

Мав бути якийсь спосіб уникнути долі, визначеної для неї в листі.

Придане в неї було мізерне, перспективи – нікчемні. Тож вона знала, на якого чоловіка сподіватися. Могла стати другою дружиною крамаря, відданою на поталу злющій першій дружині, яка зрештою зведе її в могилу тяжкою працею. Або, з волі дядькової Першої Дружини, дармовою доглядачкою старого вдівця.

Та найгірше, хоч би яке майбутнє готувала для неї Перша Дружина, воно передбачало повернення в Китай і розставання з усім, що полюбила Полін. Вона не хотіла полишати Париж.

Квартиру з довгими французькими дверима й високими стелями. Не хотіла розлучатися із сусідами з рю де Лісбон. Покидати дядькову крамничку «Ля Пагод» із прегарними старовинними речами.

Полін квапливо збігла на перший поверх і попрямувала коридором углиб «Ля Пагод». Нині крамничка майже весь час стояла зачиненою: у розпал війни мало хто цікавився антикваріатом. Полін зайшла й роззирнулася, перевіряючи, чи все лишилося на своїх місцях відтоді, як вона заходила вранці.

Кожнісіньку річ у крамниці Полін чистила й полірувала, кожнісіньку вітрину із заманливими композиціями формувала власноруч. Дівчина затрималася біля ільмового столу, на якому поміж яскравих порцелянових ваз розставила статуетки зі слонової кістки. На другому столику емальований посуд, розкішно декорований у техніці клуазоне, контрастував поряд зі стриманими селадоновими горщиками. За стільки років роботи в крамниці Полін могла відрізнити давньокитайський дископодібний артефакт бі династії Хань від копії, вирізьбленої не більш ніж триста років тому. Знала, скільки дядько заплатив за кожну штукенцію і яку ціну виставляти для покупців.

Якби ж тут був Тео! Її кузен – майже як рідний брат. Для чужоземних вух його китайське ім'я Ден Таолін вимовлялося надто складно, тож паризькі сусіди повадилися звати його Тео. Так само й вона стала Полін Ден замість Ден Баолін. Так і її дядько вигадав собі французьке ім'я, коли друкував візитівки: «Ля Пагод. Крамниця Луї Дена».

У свої двадцять три роки Полін працювала економкою, кухаркою, рахівничою і діловодкою. Життя було чітко налагоджене: Полін і Тео, її дядько і його коханка. Якщо Луї зважився похитнути гармонійний уклад, то, мабуть, з огляду

на певні чинники — підводні течії родинної політики, в яку Полін не втаємничували.

Вона витягла з нижньої шухлядки креденса ганчірку зі шкіри козиці й зітхнула, піймавши своє відображення у скляних горішніх дверцятах. Якби не її низький зріст і зовнішність малої дитини, Луї сприймав би племінницю серйозніше. Та вона сама винна — завжди легковажно ставилася до свого вигляду. Змалечку заплітала волосся в кіски й носила блузки з круглими комірцями, як у школярки. Утім, з рисами обличчя однаково нічого не могла вдіяти: маленький ніс; пухла верхня губа, через яку здавалося, наче в неї завжди по-дитячому надуті губи. Та й широка щелепа і чорні вигнуті брови не покращували ситуації. Полін зняла нефритову конячку з полиці й заходила витирати, перебираючи в голові можливі варіанти і наслідки, мов кісточки на рахівниці.

Дядько Луї не міг обійтися без племінниці — завдяки її вмінням не витрачався на платню людині з вулиці. Якщо відправить Полін назад у Шанхай і віддасть заміж, хто ж працюватиме тут?

Кісточки на рахівниці вишикувались у ряд. Ну, звісно: наречена Тео.

Іншого пояснення не могло бути. Луї призначив остаточну дату весілля Тео (чи радше сім'я вирішила поставити крапку в цій справі). І цього разу хлопцеві не відкрутитися.

Перша Дружина влаштувала сімейне життя Тео ще давно, коли вони всі жили в Шанхаї. Квапитися з датою весілля тоді не було потреби, оскільки Тео і його майбутній дружині не виповнилося й п'ятнадцяти. Родина дівчини щороку надсилала світлинку, і Луї сумлінно оновлював торішній знімок у срібній рамочці. Коли батько показував наречену Тео, хлопець,

як належить, уважно розглядав світлинку в тонах сепії, з якої на нього з-під рівно підстриженого чуба благоговійно дивилася майбутня наречена: усміхнена й миловидна. Дівчина позувала то стоячи, то сидячи. Одного року сиділа, схрестивши ноги, взута у вишиті туфельки, й навмисне випинала ступні, демонструючи, що вони не забинтовані.

— Я наказав твоїй матері обрати наречену з прогресивної родини, — пояснив Луї, забираючи в Тео світлинку. — Сказав їй: «Дівчині доведеться носити європейські туфлі й чоботи, ходити європейськими вулицями. Житиме ж у Парижі як-не-як».

Одружуватися в Шанхай Луї мав повезти Тео після випуску з ліцею.

Однак коли дата весілля наближалася й хлопцеві виповнилося вісімнадцять, він вступив у Сорбонну. Відмовився створювати сім'ю до закінчення університету. Луї надіслав діду севі Дену телеграму, і той погодився відкласти весілля.

Під час останнього семестру Тео знову відмовився — цього разу через війну, яка на той час тривала вже три роки. Союзникам не вистачало людей, і вони привозили в Англію і Францію тисячі китайських робітників. Тео провідав, що їм конче потрібні перекладачі.

— Китай — нейтральна держава, — сказав йому батько. — Навіщо наражатися на небезпеку?

— Я працюватиму перекладачем, батьку. Яка небезпека?

— Ти маєш обов'язок перед родиною, — заперечив Луї. — Повинен допомагати мені з крамницею. І жити в безпечному місці. У Парижі безпечно, німці не бомбили нас уже більше року.

— Сумніваюся, що вони здалися, — наполягав Тео, не приховуючи роздратування. — Тим часом половина моїх однокурсників пішла служити. Я не можу сидіти склавши руки.

Щойно отримавши диплом, Тео записався в Корпус китайських трудових загонів Британської армії.

— У французькій армії служать п'ять років, — сказав Тео, — а в британській три. Я обрав коротший строк.

Батько не пішов на вокзал проводжати Тео. Вони кілька днів не розмовляли, бо Луї мусив надіслати телеграму в Шанхай, перепрошуючи за чергову затримку з весіллям.

Полін дядько дозволив провести кузена, але тільки до кінця рю де Лісбон. Вона, м'яко кажучи, сердилася на Тео. Прощання було стриманим і натягнутим.

— Не дорікай мені в листах, — мовив він, примруживши очі в усмішці. — Знаю, ти на мене гніваєшся, але, будь ласка, не хвилюйся. Твої листи завжди навіюватимуть мені сум за Парижем.

— Я гніваюся на тебе і на Анрі, — відповіла Полін. — Це він підбив тебе вступати в Корпус китайських трудових загонів.

— Не винувать Анрі, — озвався Тео, розплившись в усмішці. — Хіба я не заслуговую на таку розкіш, як самостійне ухвалення поганих рішень?

Полін намагалася й далі на нього сердитися, та хто ж втримається перед запаморочливою усмішкою? Звісно, вона розсміялася. Полін і Тео, на відміну від французів, рідко виявляли почуття обіймами й цілунками, але тоді вона ніжно торкнулася губами його щоки, і він на коротку мить пригорнув її до себе. Підняв валізу із землі й перейшов вулицю. Квапливі кроки видавали його бажання якнайшвидше дістатися «Гар дю Нор» і сісти на потяг до Нуаеля-сюр-Мера. Тео востаннє обернувся, ще щось гукнув через плече, та за гуркотом потяга Полін не розібрала. Кузен блиснув своєю безтурботною впевненою усмішкою і рушив далі. Високий, стрункий, у блакитному

саржевому костюмі й насуненому на очі канотье, він так і сяяв у променях лагідного, ще не спекотного на початку літа сонця.

Тео поїхав півтора року тому. Однак тепер, коли дідусь Ден помер, головою родини став старший брат дядька Луї, який не потурає хлопцевим примхам.

Полін зітхнула і ще раз протерла нефритову конячку ганчіркою. Затим зняла з полиці нефритового кролика і заходила-ся начищати округлі задні лапки. Поза сумнівом, щойно скінчиться служба Тео, батько негайно посадить його на пароплав до Шанхая. Тео привезе дружину в Париж, і та допомагатиме порядкувати в крамниці.

А Полін, якщо все піде за планом, окресленим у дядьковому листі, до весни повернуть у Шанхай і прикують до якогось незнайомця. Дівчину лякав не тільки майбутній чоловік. Якщо свекри виявляться людьми, котрим важко догодити, кожен її день обернеться мукою, особливо якщо вона не спроможеться народити синів. У Шанхаї дівчина вдосталь надивилася на долі жінок.

— Я ніколи не повернусь у Китай, — колись сказала Полін Денізі. — Жінкам у нашій родині дозволяється говорити з чоловіками, тільки якщо це родичі, а з дому виходити лише для того, щоб помолитися в храмі чи відвідати рідню.

— Мабуть, не всі родини такі, — зауважила дядькова французька коханка, вигнувши брову.

Денізі мала рацію. Дени були надзвичайно старомодною родиною, тому, влаштовуючи шлюби, воліли ріднитися з людьми схожих поглядів. Тож Полін не сумнівалася, що Перша Дружина докладе всіх зусиль, аби підібрати їй чоловіка-традиціоналіста.

Полін не можна було в Китай. Ніяк не можна було. Вона б цього не витримала після того, як вільно гуляла паризькими вулицями,